

Řecko od Maloasijské katastrofy do 2. světové války

Dopady po prohrané řecko-turecké válce

- Hluboká vnitřní krize (pokles ekonomiky, pokles životní úrovně obyvatelstva)
- Lokální rozpory týkající se rozdělení půdy a majetků
- Utečenecký problém
- 22. 9. 1922 vtrhla armáda do Athén pod vedení plukovníků St. Gonatase a N. Plastirase
- Král Konstantin raději abdikoval a odjel do zahraničí – vytvořen přechodný kabinet, složený z umírněných royalistů a liberálů pod vedením Gonatase
- Poprava „zrádců národa“ – poškození pověsti Řecka – Řekové vyklidili Východní Thrákii – zároveň vytvoření nového vojska o síle 110.000 mužů pod vedením gen. Pagnalose

Dopady Laussanské dohody

- V listopadu 1922 se konala konference o revizi sevreského míru za účasti Turecka, Řecka, dohodových mocností a dalších zainteresovaných států ve švýcarském městě **Lausanne**.
- nejdůležitější ujednání této dohody se týkalo nucené výměny křesťanského a muslimského obyvatelstva mezi Řeckem a nově vzniklou Tureckou republikou.
- Řecko muselo přijmout více než milion tři sta tisíc uprchlíků pocházejících nejen z maloasijských oblastí, ale také z černomořského pobřeží. Z Řecka do Turecka odešlo asi půl milionu muslimů.
- Z výměny obyvatelstva bylo v Turecku vyňato asi čtvrt milionu pravoslavných křesťanů (Řeků) včetně konstantinopolského patriarchy, žijících před rokem 1918 v Istanbulu a na ostrovech Imvros a Tenedos,
- V Řecku bylo z výměny vyňato 120 000 muslimů obývajících region západní Thrákie.
- Menší, „dobrovolná“ výměna obyvatelstva proběhla mezi Řeckem a Bulharskem.
- Ve stejné době desítky tisíc dalších řeckých uprchlíků, postižených bolševickou revolucí a pocházejících z Gruzie a dalších oblastí severního Černomoří také hledalo útočiště v Řecku.

Adaptace a integrace uprchlíků

- Počet uprchlíků nacházejících se v polovině dvacátých let v Řecku byl odhadován na milion a půl
- představoval tehdy asi pětinu celkového řeckého obyvatelstva.
- Převážná většina z nich se nacházela ve stavu extrémní nouze. Byli bez přístřeší a finančních prostředků, bez zaměstnání, většinou jen s nejnужnějším oblečením.

Integrace uprchlíků

- Zdaleka nebyli homogenní skupinou obyvatel ani po národnostní, ani po jazykové, ba dokonce ani po kulturní nebo náboženské stránce.
- Adaptace a integrace tak obrovského množství utečenců v souvislosti s různými problémy začleňování do řecké společnosti a jejich soužití se starousedlíky představuje zřejmě nejdůležitější část řeckých meziválečných dějin a hodně vypovídá i o převážně kladném postoji Řeků k současné uprchlické krizi.
- Začíná angažmá, snad poprvé v novodobé historii, několika zahraničních humanitárních organizací a především Komise pro umístění uprchlíků (*Refugee Settlement Commission*), která fungovala pod patronací Společnosti národů.
- Činnost této komise byla financována dvěma zahraničními „běženeckými půjčkami“.

Začleňování do řeckého státu – vztahy se starousedlíky

- Starousedlíci spatřovali v uprchlících příčinu vlastních potíží, nepovažovali je za „čisté Řeky“
- Státní pomoc prohlásili za Oglukracii
- Pontové z jižního pobřeží Černého moře terčem posměchu – jazykové bariéry
- Staré a nové Řecko

Výhody výměny obyvatelstva, ale i problémy

- Homogenní národ – jen asi 6% jiných národností
- Přenesení „nových“ poznatků do zemědělství, výroby, služeb – produkce tabáku, obilovin, cukrové řepy a bavlny
- Vzestup průmyslu a nastartování hospodářského rozvoje země
- Přesto, palčivá sociální situace – hlavně ve městech
- Přelidněnost a nová vlna migrantů do Ameriky, Austrálie a Argentiny
- Růst preferencí liberálů (80% utečenců pro Venezelose) a komunistů (15%)

Radikální změna řecké společnosti

Došlo k překotnému rozvoji městského obyvatelstva, především Athén a Soluně. Soluň ztratila svůj kosmopolitní charakter, zato ale bylo nově nazýváno „matkou uprchlíků“. Počet obyvatel Athén se v období 1922–1928 zdvojnásobil, v roce 1940 zde žilo více než 1,1 milionu osob.

- Mluvíme o zárodcích řeckého proletariátu, mezi nímž bylo možné nalézt četné příznivce Komunistické strany Řecka (KKE). Převážně z řad uprchlíků následně vzešla většina členů a vedoucích představitelů této strany, včetně jejího historického vůdce Nikose Zachariadise.
- Přitom zejména problematičtější stanovisko řeckých komunistů vůči Makedonii, kteří se hlásili k odtržení regionu od Řecka a vytvoření svébytného makedonského národa, připravilo KKE o příznivce mezi uprchlíky a omezilo její volební vliv strany okolo 5 procent voličů.
- Příchodem uprchlíků došlo k postupné národnostní homogenizaci obyvatelstva, a to nejen Řecka, ale též Bulharska a Turecka.
- Řecko se zbavilo nacionalistických aspirací Velké myšlenky a v jeho bilaterálních vztazích se sousedním Bulharskem a hlavně Tureckem byla načas eliminována třetí plocha pro vyvolání krizí a konfliktů z důvodů ochrany „svých“ menšin na území druhého státu.

Řecko ve znamení politické nestability

- Parlamentní volby 16.12.1923 za neúčasti royalistů – zvítězili liberálové – měsíc poté Venizelos podá demisi a odchází do zahraničí
- 13.4.1924 plebiscit o státním zřízení: 70% pro republiku
- 1924-1928 Období politické nestability: 3x volby, 9 pokusů o puč
- Diktatury generálů Th. Pangalose a G. Kondylise
- Rebetiko a luben proletariát

„Zlatá éra“ meziválečné republiky

- Od r. 1928 do r. 1932, za nové vlády liberálů, došlo k poměrné stabilizaci politických poměrů a k diplomatickému urovnání napjatých vztahů Řecka se svými sousedy.
- během toho „zlatého období řecké republiky“ z popudu Venizelose byla schválena řada nařízení zaměřených proti tzv. narušitelům společenského řádu, která omezovala osobní práva a svobodu jednotlivců a nicméně byla především zaměřena proti komunistům a odborářům. Kvůli levicové orientaci byly pronásledovány tisíce osob. Široké uplatnění našlo deportování levicových stoupenců a představitelů národnostních menšin, především slovanských Makedonců, na pusté ostrůvky na základě pouhého policejního rozhodnutí.
- Vedle politické represe se země po roce 1930 dostala do spirály mezinárodní ekonomické krize, vyvolané o rok dříve ve Spojených státech amerických.

Zahraniční politika Venizelose

- Pro zmírnění italského mocenského tlaku podepsal v r. 1928 s **Mussolinim pakt o „přátelství a arbitráži“**.
- Pakt o přátelství a arbitráži podepsalo Řecko i s **Jugoslávií**.
- Došlo ke zlepšení vztahů s Tureckem, 10. 6. 1930 byla v Ankaře uzavřena konvence o konečném **řešení majetkových otázek** – Venizelos v Ankaře – Inonu v Athénách
- Terčem kritiky se stala Venizelova **kyperská politika**. V rámci zachování dobrých vztahů s Británií se Venizelos distancoval od snah kyperských Řeků o sjednocení s Řeckem.

Mezinárodní krize a nestabilní období 1932-36

- R. 1932 byl Venizelos nucen definitivně opustit "zlatý standard" a devalvovat drachmu. V květnu 1932 pak oznámil řeckým poslancům další bankrot Řecka v důsledku nesplácení zahraničního dluhu.
- Paradoxně po přerušení splácení zahraničního dluhu se řecké veřejné finance dočasně vzpamatovaly a v souvislosti s radikálním snížením státních výdajů došlo během následujících let ke schválení poměrně vyrovnaných státních rozpočtů.
- Řecku se však nevyhly ekonomické a sociální dopady krize. Rostoucí nezaměstnanost a nízké mzdy vyvolaly desítky stávek a demonstrací, které byly často násilně potlačeny represivními složkami státu.

Politický vývoj v období 1933-36

- Parlamentní volby v březnu 1933 vyhrála pravicová Sjednocená opozice, která získala 136 křesel z 248.
- Obavy z nové situace a hrozby pravicové diktatury vyústily v nezdařený **pokus o puč** 6. 3. 1933, jehož vůdcem byl **Nikolaos Plastiras**, s podporou Venizelose, který akci nehájil, ale nesnažil se ji ani překazit.
- Po druhém **atentátu** na Venizelose liberálové byli přesvědčeni o nutnosti nového republikánského převratu jako záchranu před terorem extremistické pravice.
- **Republikánský puč** začal 1. 3. 1935 pod Venizelovým vedením opět neskončil úspěchem. Vládní vojsko rozprášilo odpor na několika místech a Venizelos musel opustit rodnou Krétu a odejít do **exilu**. S venizelisty bylo tvrdě zúčtováno. Tři organizátoři puče byli popraveni, Venizelos, Plastiras a další odsouzeni v nepřítomnosti k **trestu smrti** a další venizelisti byli zatýkáni a internováni na pusté ostrovy.
- Ve stejném roce zmanipulovaný plebiscit (97% pro návrat krále) rozhoduje o návratu k monarchistickému zřízení – na trůn nastupuje Jiří II.

Ioannis Metaxas(1871, Ithaka - 29. ledna 1941)

- Metaxas se poprvé objevil v Řecko-turecké válce v roce 1897 jako armádní důstojník.
- Poté do Německa na studie a po návratu byl zařazen do generálního štábu.
- Metaxas podporován řeckým králem Konstantinem
- Roku 1917 Metaxas následoval krále do exilu a vrátil se až v roce 1920.
- Založil Stranu svobodomyšlných - bez valného úspěchu
- R. 1936 jmenován králem ministerským předsedou bez souhlasu ostatních politických sil

Diktatura 4. srpna

- Metaxas varoval lid i krále Jiřího před smyšlenou hrozbou ze strany komunismu a nebezpečí anarchie.
- Začal brutálně potlačovat stávky a stylizoval se do člověka pořádkumilovného a disciplinovaného.
- Zvláště krvavě byla potlačena vzpoura v Soluni 9. května 1936, kdy zemřelo 12 demonstrantů.
- 4. srpna 1936, v předvečer další ohlášené generální stávky, využil Metaxas s požehnáním krále Jiřího II. k nastolení svého diktátorského režimu.

Represivní opatření diktatury

- Dekretem Metaxas rušil platnost ústavy o uplatňování demokratických práv a svobod občanů.
- Rozpusťil parlament, byla nastolena cenzura a začalo odstraňování komunistů ze státního aparátu.
- Metaxas zastával premiérský úřad, tři vojenská ministerstva a ministerstvo zahraničí, od r. 1938 pak i ministerstvo školství a církevních záležitostí.
- Metaxas proti všem odpůrcům režimu nasadil tajnou policii - KYP. Všichni ti, kteří byli podezíráni ze sympatizování s komunismem, byli deportováni nebo vyloučeni z veřejného života a vykoupit se mohli podpisem loajality – dilosis, kterým se zavazovali, že se zřeknou komunistických idejí.
- Diktatura 4. srpna ostře vystupovala i proti národnostním a náboženským menšinám. Zejména Slavomakedonci byli stíháni za používání svého rodného jazyka – nediskriminační postoj vůči židům

Sociální politika Metaxase

- byla zavedena 8hodinová pracovní doba, garantována minimální mzda, byla založena instituce sociálního pojištění IKA a na 12 let bylo pozastaveno splácení rolnických dluhů.
- Metaxas se nechal prohlásit za prvního dělníka (protos ergatis) a prvního rolníka (protos agrotis)
- Důraz na výuku lidového jazyka dimotiki.
- Za Metaxase došlo k ekonomickému růstu, jak v zemědělství, tak v dopravě nebo průmyslu. Řecká národní flotila se zařadila na desáté místo ve světě.
- Začala se budovat tzv. Metaxasova linie, což znamenalo souvislé opevnění mezi Řeckem a Bulharskem.
- Životní úroveň obyvatelstva však stále zůstávala jednou z nejnižších v Evropě.

Ideologie diktatury: Krajní nacionalismus a „třetí řecká civilizace“

- Metaxas se nechal nazývat vůdcem, byl obdivovatelem fašistického režimu, ale absence vlastní strany.
- Snažil se budovat Nový stát, třetí řeckou civilizaci, jenž měla navazovat na starověk a Byzanc. Principem tohoto Nového státu měl být disciplinovaný občan a kolektivistický nacionalismus. Zájmy rodiny měly být podřízeny zájmům státu.
- Jeho myšlenky byly naplňovány pomocí praporů práce-polovojenské organizace, jenž se inspirovala německou SA a Národní organizace mládeže EON (milion členů). Do čela této organizace byla postavena jeho dcera Lulu.
- Metaxas zrušil právo na stávkou a snažil se také ovládnout církve.

Probritská orientace

- V zahraniční politice zastával Metaxas probritský postoj. V Britech viděl spojence a dobré vztahy se snažil udržet i s Německem.
- Snažil se předejít konfliktu s Itálií
- Metaxas spoléhal na to, že jeho náklonnost k Německu a jeho snahy o řecko-německé vztahy budou brány v potaz.
- Prosby Řecka o případné spojení ale Británie brala stále rezervovaně, protože nechtěla provokovat fašistické mocnosti. Až v r. 1939 se Řecko dočkalo slibu o poskytnutí vojenské pomoci.
- Přestože se Mussolini nechal slyšet, že nemá zájem o expanzi do Řecka, Metaxas stále cítil vzrůstající hrozbu ze strany italských vojsk. Mussolini záviděl Hitlerovi úspěchy, nerad by Řecko přenechal německým či britským vojskům, a proto začala italská armáda postupovat směrem k jižní Albánii a svými provokacemi se snažili rozvést spor.

OXI

- 28.října 1940 v brzkých ranních hodinách italský vyslanec Emanuele Grazzi předložil ultimátum obsahující mnoho ponižujících podmínek, mezi nimiž byl i příjezd italských jednotek na řecké území. Metaxas, aniž by cokoliv konzultoval s králem Jiřím II., se odmítl podříditi Mussolinimu a tento okamžik je znám jako den Ne, Oxi.
- Sebevědomí Italové narazili na tvrdý odpor řeckých vojsk
- po řecké ofenzívě byla fronta zatlačena zpět na albánské hranice
- Metaxas nedožil zemřel 29. ledna 1941 na hnisavý zánět v hltanu, který způsobil otravu krve.
- Po Metaxasově smrti přišly na pomoc italským vojskům německé jednotky.